

Selin YAVUZ

Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Trakya, Türkiye (selinarabaci@yandex.com)
<https://orcid.org/0000-0003-4770-7049>

ŞUARÂ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ’NİN FEZLEKE’SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Öz: Osmanlı döneminde kaleme alınmış tarih eserleri, siyasi tarihi kronolojik olarak ele almakla birlikte ortaya çıktığı dönemin sosyolojik yapısı, devletin işleyişi, ekonomik gelişmeler, toplumun yaşayış biçimi ve bunların yanında edebî çevre ile ilgili bilgiler de verir. Bu sebeple Osmanlı tarihi araştırmalarının en temel kaynakları olmakla birlikte bu eserlerde, sosyal bilimlerin hemen her alanı için önem arz eden verilerle karşılaşmak mümkündür. Bu metinler müelliflerinin edebiyat ve özellikle şiirle yakından ilgili olmaları sebebiyle edebiyat tarihi araştırmalarına da katkı sağlayacak veriler sunar. Osmanlı tarihlerinde yaşanmış bir olayın şaire ve şiire malzeme olması ya da bu kitaplarda bir şairin öyküsü, şiiri hakkında bir bilgiye rastlanması tarih ve edebiyatı sıkı ilişkiye sahip iki bilim dalı olarak ortak bir paydada buluşturmaktadır. Bu çalışmada Klasik Türk edebiyatı araştırmalarının bir kaynağı olarak mensur Osmanlı tarihleri hakkında genel bir çerçeve çizilecektir. Bu bağlamda zengin bir edebî malzemeye sahip olan Kâtip Çelebi’nin *Fezleke*’sindeki tarih manzumeleri; müellif, muhteva, işlev ve kaynak bakımından incelenecektir. Eserde tespit edilen manzumelerle bunlara dair tür, konu, vezin vd. bilgiler tablo hâlinde sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı kronikleri, tarih, şiir, Kâtip Çelebi, Fezleke.

Selin YAVUZ

PhD Student, Trakya University Institute of Social Sciences, Department of Turkish
Language and Literature, Department of Turkish Literature, Edirne, Turkey
(selinarabaci@yandex.com) <https://orcid.org/0000-0003-4770-7049>

POETS AND HISTORIANS: AN EVALUATION ON THE HISTORICAL POEMS IN KÂTİP ÇELEBİ’S FEZLEKE

Abstract: Although Ottoman chronicles typically approach political history chronologically, they also provide valuable insight into the sociological

* Geliş Tarihi: 5 Nisan 2023 – Kabul Tarihi: 8 Mayıs 2023

Date of Arrival: 5 April 2023 – Date of Acceptance: 8 May 2023

Келген күні: 5 сәуір 2023 ж. – Қабылданған күні: 8 мамыр 2023 ж.

Поступило в редакцию: 5 апрель 2023 г. – Принято в номер: 8 май 2023 г.

DOI: 10.59358/ayt.1277606

Bu çalışma, devam etmekte olan “Osmanlı Tarihlerinde Vak’a-şiiirler” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

structure of the period in which they were written, the functioning of the state, economic developments, and the societal way of life, as well as information related to the literary environment. As such, Ottoman histories serve as fundamental sources for historical research and contain data relevant to nearly every field within the social sciences. Furthermore, due to the close relationship between the authors of these works and literature, especially poetry, they also provide data that contributes to the study of literary history. When a historical event documented in Ottoman chronicles is used as the inspiration for a poem or serves as material for poetry, or when information about a poet's life or work is found within these books, history and literature converge on a common ground as two closely related fields of study. This study aims to provide a general framework for Ottoman prose chronicles as a source for classical literature research. Specifically, the study examines the historical poems found in Kâtip Çelebi's *Fezleke*, which is a rich literary source, in terms of their authorship, content, function, and sources. The poems identified within the work is presented in tabular format, along with information such as genre, topic, and meter.

Keywords: Ottoman chronicles, history, poetry, Haji Khalifa, Haji Khalifa, Fezleke.

GİRİŞ

Osmanlı döneminde yazılmış tarih eserleri, altı yüz yıllık bir bilgi birikiminin taşıyıcısı olarak günümüzde Osmanlı tarihi araştırmalarının temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Müverrihler hem devlet işleyişinden haberdar oldukları hem de halkla temas hâlinde buldukları bir kültür çevresinde yaşadıkları için eserleri, tarih biliminin yanı sıra sosyal bilimlerdeki farklı disiplinler için de önemli birer kaynak vazifesi görmektedir. Benzer şekilde Osmanlı tarihlerinin, edebiyat ve tarih arasında bir köprü görevi gördüğünü söylemek de mümkündür. Nitekim çeşitli meslek gruplarına mensup ve devletin çeşitli kademelerinde görev yapan müverrihler, dönemin aydınları olarak düşünebilirler. Ayrıca, şuarâ zümresinden bazı müverrihler olduğu gibi divan sahibi müverrihler de bulunmaktadır.¹

Edebiyat tarihçiliği açısından Osmanlı tarihleri özellikle iki yönüyle dikkat çekmektedir. Öncelikli olarak bu eserler amaç ve kapsam bakımından tezkirelerden oldukça farklı olmalarına rağmen divan şairleri hakkında tezkireler gibi biyografik bilgiler içermektedirler. Diğer taraftan mecmua ya da cönk gibi edebî eserler arasına dâhil edilemeyecek nitelikte olsalar da Klasik Türk şiiri bağlamında tür, şekil ve içerik olarak önemli derecede çeşitlilik arz eden oldukça zengin bir malzeme sunmaktadırlar.

¹ Divan sahibi müverrihlere örnek olarak Şânizâde Divanı (Çipiloğlu, 2005), Mehmed Hâkim Efendi Divanı (Çakırcı, 2006), İbn-i Kemal Divanı (Kaçar, 2010) gibi yayımlanmış divan örnekleri verilebilir. Bunların dışında İzzî Süleyman Efendi gibi divanın varlığından söz edilen (Yılmaz, 2019) fakat henüz divanı bulunamamış müverrihler de vardır.

ŞUARÁ VE MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Osmanlı kroniklerinde şairler ve edebî çevre hakkında bilgilere, tezkirelerde adı geçmeyen şairlere veya ünlü şairlerin diğer kaynaklarda bulunmayan şiirlerine de ulaşılabilmektedir. Ayrıca bazen sadece tek bir beyti meşhur olmuş diğer beyitleri unutulmuş manzumelerin unutulmuş bölümleri bu eserlerde bulunabilmektedir. Bu açıdan Osmanlı tarihlerinin Klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasında değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tarih ve şiir ilişkisine farklı perspektiflerden yaklaşan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan “*Tarih Kaynağı Olarak 16. Yüzyıl Divan Şiiri*” adlı doktora tezinde divan şiirinde tarih algısı incelenmektedir (bk. Cañçelik, 2014). Bir diğer çalışma “*Vakanüvis Tarihlerinde Edebî Muhteva*” adlı çalışmadır. Çalışmada 18 ve 19. yüzyıl vakanüvis tarihlerinden dört eser üzerine üslup ve muhteva incelemesi yapılmıştır, ayrıca Osmanlı tarihlerinin edebî eser kategorisinde değerlendirilmesi gerektiğine de değinilmiştir (Kayalık Şahin, 2020b). Konu üzerine yapılan çalışmalarından bir diğerinde mensur metinlerin içerisindeki manzum kısımların işlevleri üzerinde durulmuş, bu metinlere hangi açılardan yaklaşılması gerektiği üzerine fikirler yürütülmüştür (Prochazka-Eisl, 2021), ayrıca araştırmacı başka bir çalışmada da “Şiirle tarih yazmak mümkün müdür? Şiirden gerçeği öğrenebilir miyiz? Tarihçiler şiirden hangi bakımdan faydalanabilir?” sorularına cevaplar aramaktadır (Prockazka-Eisl, 2018).

Bu çalışmada ise Osmanlı tarihlerine edebiyat algısı perspektifinden yaklaşılacaktır. Diğer bir ifadeyle söz konusu tarih eserlerinin barındırdığı veriler, edebiyat araştırmaları açısından değerlendirilecektir. Ayrıca eserin bütününe dair bir üslup ve muhteva incelemesi yapılmayacak sadece *Fezleke*'de mevcut olan tarih manzumelerine odaklanılacaktır ve bu manzum kısımlar işlevleri ve kaynakları yönünden değerlendirilecektir.

Bu amaçla öncelikli olarak edebiyat araştırmaları açısından Osmanlı tarihleri genel bir çerçevede ele alınacaktır. Ardından 17. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Kâtip Çelebi'nin genel olarak *Târih-i Sagîr* ve *Târih-i Fezleke* olarak da adlandırılan Arapça eseri *Fezleketü't-Tevârih*'in mufassal bir çevirisi ve zeyli² olarak bilinen *Türkçe Fezleke* adlı eserindeki tarih manzumeleri müellif, muhteva, işlev ve kaynak bakımından incelenecektir. Eserde tespit edilen manzumelerle bunlara dair tür, konu, vezin vd. bilgileri tablolar hâlinde sunulacaktır.

² Zeynep Aycibin'e göre bizzat müellifin kendisi bu eserleri birbirine bağlama çabası içerisinde ancak Türkçe *Fezleke* Arapça *Fezleke*'nin zeyli ya da tercümesi olabilecek durumda değildir (Aycibin, 2007, s. 68).

1. KLASİK TÜRK ŞİİRİ ARAŞTIRMALARININ KAYNAĞI OLARAK OSMANLI TARİHLERİ

Osmanlı tarih yazıcıları tarihî olayları işlerken edebî bir dil tercih etmiş, hatta şehnâmecilik geleneğinin bir devamı olarak bazı tarih kitaplarını tamamen manzum olarak kaleme almışlardır. Şiir Osmanlı tarihi boyunca devletin mekanizmaları arasında iletişim vasıtası olarak bir köprü vazifesi görmüştür.³ Bu sebeple mensur Osmanlı tarihlerinde geçen manzum kısımların doğru anlaşılabilmesi ve değerlendirilmesi hem tarih hem edebiyat bilimine katkı sağlayacaktır.

Resmî tarihçilere nazaran gayrî resmî tarih yazıcılarının sayıca fazla olması, tarihçilerin çok çeşitli meslek gruplarından olması, yazarları belli olmayan ve halktan kişilerce yazıya geçirildiği düşünülen *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserler ve özellikle erken dönem Osmanlı tarihçilerinin *hikâyet* vb. bölümlerle halktan söyleyişlere eserlerinde yer vermeleri tarih yazıcılarının hem devlet erkânıyla hem de halkla temas hâlinde oldukları bir kültür çevresinde yaşamış oldukları fikrini destekler niteliktedir. Bu temas hâli, söz konusu tarih kitaplarında dil, inanç, kültür, edebiyat gibi konularda bilgilerin yer alması sonucunu doğurmuştur. Bu eserlerin şiir mevcudu oldukça zengindir.⁴

Osmanlı tarihlerinin şiirle olan bu güçlü ilişkisinin sebebini sorgulayan Gisela Prochazka-Eisl şiirin tarih yazımına bir canlılık, bir heyecan, duygusal renkler katmakta olduğunu dile getirirken, hemen hemen bütün Osmanlı kroniklerinde metnin içine serpiştirilmiş şiirlere rastlandığını vurgular (2018, s. 42).⁵

Osmanlı tarihlerindeki manzumelerin edebî değerine temas eden Kayalık Şahin, çalışmasında edebiyat tarihlerinde ve edebiyatın kaynakları üzerine yapılan çalışmalarda muhtevâlarından dolayı tarih kitabı olarak zikredilmelerine rağmen, Osmanlı tarihlerinin -anlatıcının tutumu, bakış açısı, anlatım üslubu ve kurgu gibi sebeplerle- edebî bir eser kategorisinde

³ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. (İnalçık, 2022; İsen Durmuş, 2006; Kazan, 2007).

⁴ Bazı Osmanlı tarihlerindeki manzumelerin miktarı hakkında bilgi vermek gerekirse; 15. yüzyıl tarihlerinden *Târih-i Ebü'l-Feth*'de (Tezbaşar, 1973; Tulum, 1977) 82 manzume, 16. yüzyıl tarihlerinden *Selânikî Tarihi*'nde (İpşirli, 1989a, 1989b) 215 manzume, 17. yüzyıl tarihlerinden Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sinde 146 manzume, 18. yüzyıl *Naîmâ Tarihi*'nde (İpşirli, 2007a, 2007b, 2007c, 2007d) 220 manzume, 19. yüzyıl tarihlerinden *Mütercim Âsım Tarihi*'nde (Yılmazer, 2015) 548 manzume yer almaktadır.

⁵ 19. yüzyıl sonlarına doğru gelindiğinde Klasik Şiirin yerini modern türlere (hikâye, tiyatro, roman gibi) bırakmasıyla bağlantılı olarak kroniklerdeki şiir kadrosunun da azaldığı hatta bazı tarih kitaplarında hiç şiire rastlanmadığı görülebilir.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

zikredilmesinin daha uygun olacağını dile getirmektedir. Vakanüvislerin, edebî bir dil tercih etmeleri bile bu eserlerin edebî yönünün vurgulanması için yeterli bir kıstastır. Kişi, olay, mekân ve nesne tasviri yaparken teşbihlere ve mecazlara başvurulması, kullanılan ahenk unsurları ile okuru çoğu zaman estetik bir hazza ulaştıran sanatların varlığı da bu eserlerin edebîlik bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (2020b, s. 674). Bu değerlendirme 18 ve 19. yüzyıl vakanüvis tarihleri için yapılmış olsa da Osmanlı tarihlerinin edebî bir değeri olduğu gerçeğini vurgulaması açısından öneme sahiptir. Örneğin erken dönem Osmanlı tarihlerinin olayları destansı ve menkıbevi bir üslupla anlattıkları gözlemlenmektedir. Bu bakımdan Osmanlı tarihleri üzerine hem dönemler arasındaki üslup farklılıklarını ortaya koyan hem de müstakil olarak üslup inceleme çalışmaları yapmak tarih metinlerinin edebî değerini ortaya çıkarmak açısından faydalı olacaktır.⁶

Dönemlere göre Osmanlı tarihlerinin üslup, muhteva gibi genel özelliklerine bakılacak olursa erken dönem 15 ve 16. yüzyıl Osmanlı tarihlerindeki metinlerin genellikle daha sade bir üsluba sahip olduğu, nesir geleneğine uygun şekilde 18. yüzyıla doğru gelindiğinde metinlerin daha sanatlı bir üsluba evrilmiş olduğu görülmektedir (Çaldak, 2006). Buna paralel olarak manzumelerin de aynı şekilde giderek daha sanatlı bir hâle büründüğü söylenebilir. Konu dağılımları açısından da erken dönem Osmanlı tarihlerinde konular genellikle fetihler ile Osmanlı padişahlarının tahta çıkma ve vefatları üzerine yoğunlaşırken sonraki dönemlerde konu çeşitliliğinin arttığı, günlük olayların (yangın, hava olayları, gökyüzü olayları, mahallî bazı olaylar ya da bina, köprü, cami, mescit, kütüphane inşaları, katiller, isyanlar gibi konular) daha fazla şiire malzeme olduğu görülmektedir. Bu sebeple Osmanlı tarihlerinin muhtevasının oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca Osmanlı tarihlerinde şair biyografilerine, hamî ve mahmî ilişkilerinin örneklerine de rastlanmaktadır. Örneğin Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sinde 110 şair hakkında biyografik bilgi ve ölüm tarihleri hakkında da ebced hesaplı tarih manzumelerine rastlanmaktadır.⁷

2. KÂTİP ÇELEBİ VE FEZLEKE

Kâtip Çelebi'nin hayatı ve kişiliği hakkındaki bilgilere *Süllemü'l-vusûl*, *Cihânnümâ* ve *Mîzânü'l-hak*'ta yer alan üç ayrı otobiyografisi üzerinden ulaşılabilmektedir. *Fezleke* adlı eserinde de yer yer kendisi hakkında bilgilere

⁶ Burada tarih metinleri üzerinde dil bilim, halk bilimi, Türk edebiyatı, eğitim bilimleri, İslam tarihi ve sanatları gibi alanlarda da transkripsiyon- dil içi çeviri, dil bilim ve metin inceleme çalışmalarının yapıldığını belirtmek gerekir bkz.(Gürışık, 2005; U. Kaya, 2019; Kayalık Şahin, 2020b, 2020a; Oğuz, 2005; Pehlivan Erenbaş, 2021; Türköz, 2020)

⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. (U. Kaya, 2019; Kayalık Şahin, 2021; Öztürk, 2016)

tesadüf edilmektedir. Bu bilgilere göre asıl ismi Mustafa b. Abdullah'tır. Döneminde divan ehli arasında Hacı Halife olarak tanınmıştır, Kâtip Çelebi adı ise ulema arasında bilinen ismidir. 1609'da dünyaya gelen Kâtip Çelebi 1067'de vefat etmiştir. Aycibin'in verdiği bilgilere göre Kâtip Çelebi *Fezleke*'nin başında bulunan mukaddimede eserine isim verme konusuna değinmemiştir. *Mizânü'l-hak*'taki otobiyografisinde de bu eserden özel bir isimle değil Arapça *Fezleke*'sinin mufassal ve sene üzere tertip yöntemiyle tercümesi sıfatıyla bahsetmektedir. Bu sebeple de günümüzde iki eserden Arapça olana *Fezleketü't-tevârih*, Türkçe olana ise sadece *Fezleke* denilmektedir (2007, ss. 2-68). Kâtip Çelebi'nin eserinin telif sebebi esasen neden bir Türkçe *Fezleke* yazdığını açıklar niteliktedir. Kendisi eserindeki bilgilerden daha fazla kişinin yararlanmasını istediği için Arapça eserine Türkçe bir devam metni yazmayı amaçladığını dile getirir.

Sene tertibi esasına göre kronolojik olarak oluşturulmuş olan eserin muhtevasını H 1000 [M 1591] ile H 1065 [M 1654] yılları arasındaki olaylar ve kişiler oluşturmaktadır. Her senenin de kendi içerisinde önce o yılın siyasi gelişmelerine, ardından sultanlar ve şehzadeler için düzenlenen nikâh ve sünnet şenliklerine, diğer devletlerden gelen elçi kabullerine, tayinler ve azillere, vefat ve katledilme hadiselerine; bazı antlaşmalar, mektuplar, hatt-ı humâyunlara ve bunların ardından "Vefeyât" bölümlerinde o sene vefat eden önemli devlet adamları ve ulemeden kişilerin biyografilerine yer verilmiştir.

Bu çalışmada *Fezleke*'nin seçilmiş olmasının sebepleri ise, eserin manzume bakımından zengin bir kaynak olması, *Naîmâ Tarihi* gibi önemli tarihlere kaynaklık etmesi ve 17. yüzyılın büyük âlimlerinden Kâtip Çelebi'nin eserleri üzerinde birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen *Fezleke*'sine bu perspektifle yaklaşılmamış olmasıdır.

Fezleke döneminin tarihî olayları ve siyasi gelişmelerine ışık tutarken 110 şair biyografisi ve 146 manzume barındırmasıyla aynı zamanda edebiyatımız için bir kaynak niteliği de taşımaktadır. Bu çalışmanın konusu olan tarih manzumelerini seçerken sadece ebced tarih manzumeleri değil aynı zamanda tarihî bir vakayı konu edinen metinler de dâhil edilmiştir. Bu sebeple tarih manzumelerinin sayısı bu 17 manzume ile 89'a yükselmiştir. *Fezleke*'deki ebced tarih manzumeleri 72 adettir. Bunların arasında 54 mısra, 11 beyit halinde ebced tarih manzumesi ve 7 tarih kıtası bulunmaktadır. Tarihî olayları konu edinen vaka-şiirler ise 1 kaside, 1 gazel, 5 kıta, 7 beyit, 1 mısra ve 2 benttir.

Fezleke'deki tarih manzumelerinin muhtevasına göre manzumeleri şu şekilde sıralamak mümkündür: 40 vefat, 14 fetih, 11 göreve atama, 4 savaş, 3 katil, 2 doğum, 1 görevden azil, 1 kitap telifi, 1 hisar inşası, 1 verilen mansıba

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

eleştiri, 1 hapis, 1 isyan, 1 Sultan Ahmed'in Edirne ziyareti, 1 içki yasağı, 1 kitabe tarihi, 1 don olayı, 1 tahta çıkma, 1 mahlas verme, 1 yangın. Bu manzumelerden 51'nin müellifi bellidir. Bu tarihlerin büyük çoğunluğu vefeyât bölümünde verilen biyografilerin ardından düşülmüş vefat tarihleridir.

Mensur metinlerdeki ekleme şiirler, yazarları bakımından üçe ayrılabilir: Nasirlerin şiirleri, anonim şiirler (bunlar bazen nasirlerin kendi şiirleri de olabilir) ve şairin mahlasını söylemesiyle ya da nasirin şairi tanıtmasıyla kim tarafından yazıldığı bilinen şiirler (Prochazka-Eisl, 2021, s. 385). Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sindeki manzumeler ise şairi belli olan ve belli olmayan manzumeler olarak ikiye ayrılabilir. Kâtip Çelebi'nin eserinde kendisine ait olduğunu belirttiği bir manzume bulunmamaktadır.

Fezleke'de ebced tarihli manzumelerde çeşitli ebced hesapları kullanılmıştır, bunlardan tam tarih örneği olarak Sultan III. Murad'ın şehzâdesi Bayezid'in doğumuna düşürülen tarih⁸:

Ḥayr-ı maḳdem⁹(998)

(خير مقدم)

Lafzen ve manen düşürülen tarihlerin bir örneği şu şekildedir:

Şâh-ı cihân oldu biñ üçünde fevt (1003)

(شاه جهان اولدی بيگ اوچنده فوت)

Sultan 3. Murad'ın vefatına düşürülen tarihin şairi belli değildir. Mısra hem lafzen hem de manen 1003 tarihini vermektedir.

Şairi belli olmayan lafzen ve ma'nen tarihlerden biri de yangına düşürülmüş bir mısra tarihtir.

Oldı biñ kırk üçde iḥrâḳ-ı kebîr (1043) [1035]

(اولدی بيگ قيرق اوچده احراق كبير)

⁸ İnceleme bölümünde verilen manzumelerin tamamının kaynakça bilgileri çalışmanın sonunda verilen tablolarda mevcuttur.

⁹ Mısra kaynak alınan eserde (Aycibin, 2007, s. 266) “ḥayr-ı muḳaddem” şeklinde okunmuştur fakat *Fezleke*'ye göre Şehzade Bayezid sultanın ilk çocuğu değildir ve “mukaddem” kelimesi zaman bakımından evvelki ve önde olan anlamına gelmektedir, dolayısıyla gelme, geliş anlamındaki makdem hem anlamca hem vezin gereği daha uygun düşmektedir. Gelenekte de “ḥayr-ı makdem” terkininin pek çok farklı manzumede geçtiği görülmektedir bk. “Makdem-i hayr ile geldi Hibetu'llâh Sultân” (Yenikale, 2017), “Ḥayr-makdem merhabâ ey serv-i bostân-ı cinân” (Şenödeyici, 2009, s. 220).

Sadece bir kelimenin ebced değeri verdiği tarih manzumesine örnek ise Esperanzo Malchi adlı kira kadının¹⁰ katline düşürülmüş olan tarih mısrasıdır.

Didi hâtif Kira'nın katline târîh-i Ğazâ¹¹

(غزا)

Burada gaza kelimesinin ebced değeri 1008 tarihini vermektedir.

Aşağıda verilen tamiyeli bir tarihtir ve şair Hulvî Çelebi mısranın ebced değerine bir eklenerek Necmeddin Hasan Efendi'nin ölüm tarihinin bulunacağını belirtmiştir.

Didi bir eksikli târîhin anın

'Azm-i 'uqbâ itdi Necmeddin Hasan (1019)

(عزم عقبا ایتدی نجم‌الدین حسن)

Hulvî Çelebi

Tamiyeli tarihlere bir örnek de Hocazâde Mehmed Efendi'nin Sultan Ahmed'in Edirne ziyareti üzerine söylediği tarih mısrasıdır. Bu mısradaki "Edirne tahtına bu yıl ferah" ifadesinin ebced değerinden "vü gam" ifadesinin ebced değeri çıkartılarak olayın tarihi (1021) bulunmaktadır:

Edirne tahtına bu yıl ferah geldi vü gam gitdi

(ادرنه تختنه بو ییل فرح گلدی و غم گتدی)

Edirne+tahtına+ bu yıl+ ferah – vü gam= 1021

(260) + (1455) + (58) + (288) - (1040) = (1021)

Hocazâde Mehmed

Fezleke'de üzerinde yapılan bu çalışmada incelemeye dahil edilen diğer manzumeler ise ebced hesabıyla bir tarih düşürülmemiş fakat tarihî bir vakayı anlatan şiirlerdir. Bu şiirlerden biri Nev'î Efendi'nin hocalık yaptığı dört şehzadeden Şehzade Mustafa'nın, babası Sultan Murad'ın ölümü üzerine söylediği beyittir. *Fezleke*'de şu şekilde verilmiştir:

"Ol şehzâdelerin kibârı dördtür, ki Nev'î Efendi ta'limlerine me'mûr idi. Evvelî Sultân Mustafâ, ki dokuz yüz doksan üç zilhiccesinin on üçüncü

¹⁰ Kira kadınlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Aydın, 2001, s. 627).

¹¹ Donuk tarih mısrasını (Donuk, 2017a, s. 1273) "Didi hâtif Kirânun katline târîh-i ğarrâ" şeklinde vermiştir fakat garrâ kelimesinin ebced değeri 1008 tarihini vermediğinden kelimenin "ğazâ" şeklinde okunması gerekmektedir.

ŞUARÂ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

günü tevellüd idüp Şeyh Cemîl târîh düşmüş idi. Vâlidleri intikalinde hayâtından nâ-ümîd olup bu beyti demiş idi”:

Nâşiyemde kâtib-i kudret ne yazdı bilmedim

Ah kim bu gülşen-i 'âlemde hergiz gülmedim

Şehzâde Mustafa

Şairi belli olmayan Celâlî isyanları sebebiyle söylenmiş bir beyt ise şöyledir:

Gelür kara haberler her taraftan şan kıyâmetdir

Zemân-ı devleti Sâ'atçı'niñ eşrât-ı sâ'atdir

Şair Fâiz, Gürzzâde Kaynı Mustafa Efendi'nin vefatı için yazdığı manzumede onun ölüm sebebinin tütün içmek olduğunu vurgular:

Yaprağ içmekle helâk oldu o müftî-i zemân

O duhân şanma ki yaprağdan olurdu peydâ

Câmi'-i dehrde kandîl-i hayâtını anîñ

Ney-i lûleyle söyündürdi bugün dest-i każâ

Fâizî

Aşağıda verilen şiir *Naîmâ Târîhi*'nde de yer almaktadır ve Naîmâ Efendi'nin verdiği bilgilere göre; Sultan IV. Murad Bağdat'ın fethi için bu şiiri kaleme almış ve bir fermanla şiiri kendisine nazire yazması için Şeyhülislam Yahyâ Efendi'ye göndermiştir: “Şeyhülislâm Yahyâ Efendi hazretlerine nazîre tahrîri için fermân olunup kable'l-gurûb anlar dahi bu ebyâtı varıp altına yazdılar” (İpşirli, 2007, s. 865)

Bihîştten kıt'adır haqqâ ki bu 'işretgeh-i zîbâ

Buna dâhil olan mürde olubdur zevkile ihyâ

Murâdî feth-i Îrân'dan kaçankim gitdi Bağdâd'a

Tena'um eyleyüp içdi bu kevserden şarâb-âsâ

Sultan IV. Murad

Şeyhülislam Yahyâ Efendi bu şiire aşağıdaki beyitle başlayan bir nazire yazmıştır.

Zehî cây-ı ferağ-bağş u şafâ-güster hayât-efzâ

Nebâtından yise bir mürğ ola ol tûtî gûyâ

Şeyhülislam Yahyâ

Çalışmada ele alınan 72 ebced tarihli manzumenin ebced tarihi hesaplamaları ve Osmanlıca yazılışları aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu manzumeler genellikle daha hacimli şiirlerin birer parçası olduklarından dolayı bazı mısralarda tam tarih elde edilememiştir. Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sinin neşrinde verilen ebced değerleri ile tek mısra şeklindeki ebced tarihli manzume parçalarının 10'unda ebced tarih hesabı uyuşmamaktadır. Bu manzumelerde neşirde yer alan esas tarih ile tarafımızca hesaplanan tarih yan yana verilmiştir. Yine manzumelerin 8'inde ebced tarih tüm hesaplamalara rağmen belirlenemediğinden neşirde verilen tarihin yanına soru işareti konulmuştur. Tamiyeli tarihlerde ise ebced değerini veren kelimeler tabloda italik yazılmıştır.

3. ŞİİRSEL DİLİN TARİH ANLATIMINDAKİ ROLÜ: MANZUMELERİN İŞLEVİ

Mensur metinlerdeki manzum kısımların işlevleri üzerine son yıllarda yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu konu üzerine çalışmalar yapan Prochazka Eisl'e göre bu metinlerdeki manzumeler çeşitli işlevlere sahiptir. Bu manzumeler kişilerin ağzından yapılan doğrudan aktarımların taşıyıcısı olma, mensur metnin yapısını kurma, duyguların ifadesine aracılık etme, kültürel göndermelerin yüklenicisi olma işlevlerini yerine getirirler. Mensur metindeki herhangi bir şiir, bu işlevlerden aynı anda birden fazlasına hizmet etmiş de olabilir (2021, ss. 387-388). Bu işlevlerin yanı sıra Osmanlı tarihlerindeki bu şiirlerin olaylarla ilgili tarihlerin unutulmasını önleme amacı da taşıdığı söylenebilir. Çünkü şiir ezberlemesi kolay ve akılda kalıcı bir söz aracı olarak yüzyıllarca işlev görmüştür. *Fezleke*'deki tarih manzumelerinin de yukarıda söz konusu edilen işlevlerin yanı sıra olayların hatırlanmasını sağlama amacı taşıdığı söylenebilir zira müellif her yılın sonunda o yıl vefat eden önemli kişilerin biyografilerine yer vererek onların tarih içinde kaybolmasını önlemiştir ve aynı zamanda bir geleneği de devam ettirmiştir.

Horata "*Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'ndeki Manzum Kısımlar*" adlı makalesinde, mensur türlerde manzum kısımları ve şiir formuna ait özellikleri, sadece eserin sanat değerini arttırmak amacıyla eserin dokusuna yerleştirilen poetik süsler olarak görmemek gerektiğini, bunların aynı zamanda okuyucu ya da dinleyicinin dikkatini olaylardan alıp şiire yönelterek onları uyurma ve kavrama işlevine ve ayrıca monotonluk ve sıkıcılıktan kurtarma işlevine sahip olduğunu söyler. Yine salt bildirmeye dayalı mensur metinlerde de anlatımı kuvvetlendirmek ve örnek vermek amacıyla sık sık manzum kısımlara başvurulmuştur (2002, s. 36). *Fezleke*'de de doğum, tahta çıkma, göreve

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

atama, savaş, fetih gibi resmi bilgilerin verildiği bölümlerde manzumelere başvurulduğu görülmektedir.

“Osmanlı tarih metinlerinin bir kısmı zaman içinde tip olarak işlevsel metinden yazınsal metne yaklaşmışlar; olay örgüleri kurmaca olmasa bile anlatı teknikleri kurmacamsı bir hâl almış; mecazlarla, telmih ve alıntılarla örülü bir metin, anlaşılabilirlik için, yüksek estetik seviye ve birikim gerektirmiştir. Bunlar ne kadar söz sanatlarıyla örülü de olsalar, son tahlilde, bilgi iletme gibi bir amaçları vardı” (Develi, 2010, s. 88). Erken dönem Osmanlı tarih metinlerindeki sade anlatım yerini 16. yüzyıl sonrası daha sanatlı bir üsluba bırakmıştır. *Fezleke* de ortaya çıktığı yüzyılın edebî ortamına uygun olarak şekillenmiştir. Bilgileri iletirken müellif estetik bir kaygı da benimsemiş, olaylara uygun düşen anlamlı manzume parçalarını metne dâhil etmiştir. Örneğin meyhanelerin kapatıldığını söyledikten sonra Kâtip Çelebi hemen ona uygun düşen beyite yer vermiş ve anlatımını sürdürmüştür:

“Bu sâl cumâdelâhiresinde muhyî-i serâyi‘ ve râfi‘-i senâyi‘ hazret-i pâdişâh-ı dîndâr, ümmü’l-habâ’is ve fitne vü sürûra bâ’is olan hamrı Memâlik-i İslâmiye’den bi’l-külliyeye ref‘ buyurup,

Kalb-i ‘âşık gibi vîrân itdiler meyhâneyi

Bî-vefâlar ‘ahdına döndürdiler peymâneyi

Humları pâre pâre ve mey-fürûşları âvâre idüp meyhâneleri kal‘ ve niçe yüz yük akça hâsıl olan mukâta‘a ve emâneti ref‘ fermân itdiler” (Aycibin, 2007, s. 593).

Müverrihlerin kişisel ilişkileri de tarih yazımında ve şiirlerin seçiminde etkili olmuştur.¹² Özellikle manzumelerin metne dâhil edilmesinde yazarların kişisel seçimleri daha ön plandadır. Örneğin müellif destekçisi/hamisi olan devlet adamlarının inşa ettirdiği bir yapıyı överken, başka bir devlet adamını bir eleştiri şiiri ile anlatabilmektedir. Hamisi veya değer verdiği bir kişi vefat ettiğinde onu üzüntü ve saygı ile anarken, ilişkilerinin bozuk olduğu bir kişiyi kötü bir şekilde anabilmektedir. Aşağıdaki manzumelerde müverrihin kişisel seçimlerinin dikkat çekici bazı örneklerine yer verilmiştir. Örneğin Satırcı Mehmed Paşa’nın katli için düşürülmüş tarihte, Paşa’nın “ettiğini bulduğu”nu dile getirir:

İtdigin buldı o serdâr-ı denî

¹² Osmanlı tarih yazarları, vakanüvis olsun olmasın, devlet ileri gelenlerini kimi zaman eleştirmiştir. Kimi zaman benimsedikleri kişileri göklere çıkarır bazen de örneğin Peçevî gibi, şahsi gazezi olanları yerin dibine batırır (Ortaylı, 2011, s. 83).

SELİN YAVUZ

Virdi bu târîhde *Şatırcı baş* (1007)

(صاترچی باش)

Metnine Nev'î'nin hem şehzade hocalığına atanması, şair hakkında övgü ve vefatı üzerine manzumeler dâhil etmiştir:

Nev'î Efendi aldım ehliyyetinle Şah'n'ı (995)

(نوعی افندی الدک اهلینکله صحنی)

Nisârî

Kâtip Çelebi'nin Abdî Çelebi'den aldığı dönemin bir eleştirisi olan beyit de dikkat çekicidir. Çandar sancağının Şakşâki İbrahim Paşa'ya verilmesi üzerine Abdî Çelebi'nin eleştirisi:

Şimdi zemâne manşıbı ekşer şakîdedir

İnanmaz isen işte biri Şakşakî'dedir

Abdî Çelebi

Müverrihlerin kişisel seçimleri tarih metinlerindeki şiir miktarını da etkilemektedir. Aynı dönemde yazılmış Osmanlı tarihlerinin içerdiği manzume sayıları birbirinden önemli ölçüde farklılıklar gösterebilir. Bazı tarih eserlerinde şiir sayısı fazla ve hacimce daha uzun manzumeler tercih edilirken¹³ bazılarında ise tek tük şiir parçaları görülmektedir.¹⁴

Fezleke'deki Manzumelerin Kaynakları

Yukarıda belirtildiği üzere *Fezleke*'de 146 manzume bulunmaktadır. Tarihi bir vakayı işleyen manzumelerin sayısı ise 89'dur. Dolayısıyla eserin yapısında manzum kısımların önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Daha genel bir ifadeyle tarih eserlerinde manzumeler, metin kurgusunun oluşmasında önemli bir işlev yerine getirmektedirler. Belki daha da önemlisi, müverrihin faydalandığı kaynakların izini sürme konusunda manzum kısımlar tarih perspektifiyle yapılacak araştırmalar için önemli veriler sunabilir. Ancak burada *Fezleke*'deki tarih manzumelerinin kaynakları konusunda edebiyat tarihi açısından değerlendirmeler yapmakla yetinilecektir.

¹³ Mehmed Hâkim Efendi tarihine kendi divanında bulunmayan şiirler ilave etmiş, başka şairlerden de hacimce uzun manzumeler serpiştirmiştir (Güngör, 2019).

¹⁴ Hâkim Tarihi ile aynı yüzyılda kaleme alınmış olmasına rağmen Câbî Ömer Efendi tarihinde manzume miktarı oldukça sınırlıdır (Beyhan, 2003).

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Fezleke üzerine çalışma yapan araştırmacıların üzerinde durduğu konulardan birisi Kâtip Çelebi'nin, eserini meydana getirirken faydalandığı tarih kitapları, bir başka ifadeyle *Fezleke*'nin kaynakları olmuştur. Bu konuda Kâtip Çelebi'nin kendi ifadeleri, Bekir Kütükoğlu'nun tespitleri (1974) ve Zeynep Aycibin'in (2007) yaptığı eklemelerin önemli olduğunu belirtmek gerekir. En güncel çalışmayı yapan Aycibin'e göre; Kâtip Çelebi diğer eserlerinde olduğu gibi *Fezleke*'de de kaynaklarının isimlerini zikretmektedir. Bu sebeple de Hasan Beyzâde Ahmed, Peçuylu İbrahim, Edirneli Mehmed b. Mehmed, Topçular Kâtibi Abdülkadir, Cerrahzâde Mehmed, Tûgi Hüseyin, Pîri Paşazâde Hüseyin, Nev'îzâde Atâ'î ve Kınalızâde Hasan Çelebi olmak üzere *Fezleke*'nin dokuz kaynağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Aycibin bu kaynaklara Mustafa Sâfi'nin *Zübdetü't-tevârih*'i Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi'nin *Ravzatü'l-ebrâr*'ı ile *Zafernâme*'sinin ve Cenâbî'nin *Aylemü'z-zâhir* adlı eserlerini ekler (2007, s. 98). *Fezleke*'de müellifi ve kaynağı belli olmayan bazı manzumeler Kâtip Çelebi'ye ait olabilir ancak metinde bu fikri destekleyecek ifadeler mevcut değildir, dolayısıyla bu manzumelerin kaynağının ve müellifinin belirlenemediği verilen tablolarla ifade edilmiştir.

Fezleke'nin manzumelerinin en önemli kaynağının Nev'îzâde Atâyî'nin "*Hadâ'iku'l Hakâ'ik fi Tekmîleti's-şakâ'ik*" adlı zeyli olduğu görülmektedir. İkinci olarak da *Peçevî Tarihi* esas alınmıştır. Toplam 45 manzumenin Nev'îzâde'nin *Şakayık Zeyli*'nde bulunduğu tespit edilmiştir. 17 manzumenin ise hem şairi hem de kaynağı belirlenememiştir. Müellifleri belirlenebilen manzumelerin şairleri şu şekildedir: Hükmî Hasan Çelebi, Hüdâ'î, Hâletî, Zihni, Ni'metî Çelebi, Nisârî, Bâkî, Nev'î, Sâi Çelebi, Sâi-i Dâi¹⁵, Cinânî, Abdî-i Nişânî (Sarhoş Abdî), Azmizâde Hâletî, Fâiz, Kesbî/ Kısbi¹⁶, Ganizâde Nâdirî, Kafzâde Fâizî, Zağralı Aşkî, Ahîzâde, Keşfi, Vecdî-i Bağdâdî, Hâdî-i Bağdâdî, Hükmî Çelebi, Âli, Hâşimî, Mevcî, Hulvî Çelebi, Müftî Mehmed Efendi, Emir Ali Efendi, Hafız Paşa, Şeyhülislam Yahyâ, Murâdî (Sultan 4. Murad), Eşhebî Vânî-i Şânî, Pîrîpaşazâde. Kâtip Çelebi'nin eserinden yola çıkarak Osmanlı tarihlerinin kaynaklarının tespitinde manzumelerin de önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Müverrihler çoğunlukla metnin yapısını kurma aşamasında eserlerine mensur metinlerle birlikte manzum metinleri de dâhil etmektedir. Dolayısıyla kaynak olarak eserlerde belirlenen manzumelerin esas sahibi müelliflerin ve eserlerinin de belirtilmesi önemli ve

¹⁵ Sâi ile aynı şair olma ihtimali de vardır.

¹⁶ Şairin bilgileri hakkında Türk Edebiyatı İsimler sözlüğündeki Kesbî/ Kısbi başlığı altında birtakım hatalar (iki şairin bilgilerinde karışıklık) mevcuttur (Aksoyak, t.y.). Burada kastedilen Kesbî 1640'da vefat eden şairdir. Diğer Kesbî Sultan III. Mustafa dönemi (18.yüzyıl) şairi olandır.

gereklidir. Bu itibarla aşağıdaki tabloda şiir sırasına uygun şekilde müellifler ve Kâtip Çelebi'nin şiirleri hangi kaynaktan aldığı belirlenebildiği kadarıyla belirtilmiştir:

Tablo 1. Fezleke'deki Manzumelerin Kaynakları

Sıra no	Mahlas	Kaynak
1	Hükmî Hasan Çelebi	Belli değil (İpşirli, 2013, s. 211) ¹⁷
2	Hudâ'î	Belli değil Murâdî Divanı (Kırkılıç, 2012, s. 35)
3	Cenâbî	Belli Değil
4	Sâ'î Çelebi	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 960)
5	Cinâni-i Bursevî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1028)
6	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 945)
7	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1057; Kırkılıç, 2012, s. 11)
8	Şehzâde Mustafa	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1063; Yağcı, 2021, s. 246)
9	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1063)
10	Nev'î	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1057)
11	Azmizâde Hâletî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1093; B. A. Kaya, 2017, s. 219)
12	Tabîbî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1095; Kayabaşı, 1997, s. 459)

¹⁷ Asıl kaynağı ve Kâtip Çelebi'nin eserine hangi kaynaktan aldığı belli olmayan fakat günümüzde yapılan çalışmalarda neşredilmiş olan manzumeler bu şekilde gösterilmiştir. Ek bilgi olarak neşredildiği kaynak belirtilmiştir. Bunun amacı şiirlerin bizim çalışmamızdan önce de başka araştırmacılar tarafından da tespit edilmiş olduğunu göstermektir.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE 'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

13	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1095; Zübeyiroğlu, 1989, s. 25)
14	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1101)
15	Zihnî	Belli Değil
16	Ni'metî Çelebi	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1128)
17	Abdi-i Nişânî	Belli değil
18	-	Belli Değil
19	-	Belli Değil
20	Nisârî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1136)
21	Zağralı Aşkî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1137)
22	Ahizâde Abdülhalim	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1137)
23	Keşfi-i Manasturî	Nev'izâde Atayi (Diriöz, 1977, s. 85; Donuk, 2017a, s. 1141)
24	Vecdî-i Bağdâdî	Nev'izâde Atayi (Diriöz, 1977, s. 85; Donuk, 2017a, s. 1141)
25	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1273)
26	Hâdî-i Bağdâdî	Nev'izâde Atayi (Açıkgöz, 2017, s. 89; Donuk, 2017a, s. 1178)
27	Âlî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1274)
28	Âlî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1274)
29	Hükmî Çelebi	Belli Değil
30	-	Belli değil
31	-	Belli Değil
32	-	Belli Değil
33	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1213)

34	Azmizâde Hâletî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1278; B. A. Kaya, 2017, s. 193)
35	Azmizâde Hâletî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1235; B. A. Kaya, 2017, s. 172)
36	-	Belli değil
37	Nâdirî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1280)
38	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1302)
39	Hâşimî Çelebi	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017b, s. 1311)
40	-	Belli Değil
41	Hocazâde Mehemmed	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1546)
42	Abdî Çelebi	Belli Değil
43	-	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1546)
44	Fâiz Efendi	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1344)
45	Fâiz Efendi	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1345)
46	Kesbî	Peçevi Tarihi (Metin, 2006, s. 94)
47	Mevcî Paşa	Peçevi Tarihi (Baykal, 1982, s. 311; Metin, 2006, s. 104)
48	-	Belli değil
49	-	Belli Değil Naimâ Tarihi (İpşirli, 2007)
50	Hulvî Çelebi	Belli Değil
51	Ganizâde Nâdirî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1550; Külekçi, 1985, s. 251)
52	Hocazâde Mehemmed	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1550; Kahraman, 2021, s. 118)
53	Bâkî	Nev'izâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1429; Küçük, 1988, s. 57)

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBÎ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

54	Kafzâde Fâizî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1429)
55	-	Belli değil
56	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1462)
57	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1463)
58	Sâi-i Dâî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1533; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 320)
59	Hâşimî Çelebi	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1533; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 320)
60	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1535)
61	-	Belli değil
62	-	Belli değil
63	Kafzâde Fâizî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1585; Kayabaşı, 1997, s. 140)
64	Hâşimî Çelebi	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1638; Güngör, 2019)
65	Emir Ali Efendi	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1612; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 338)
66	Hüseyin Tûgî	Musibetnâme (Aykut, 2010, s. XCII)
67	-	Belli değil
68	Kafzâde Fâizî	Belli değil
69	Nev'îzâde Atâyî	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1646)
70	Hâfız Paşa	Hafız Paşa Divanı (Tosun, 2011)
71	-	Nev'îzâde Atayi (Donuk, 2017a, s. 1695)
72	Allâme Efendi	Belli değil

73	Şeyhülislam Yahyâ	Nev'îzâde Atayı (Donuk, 2017a, s. 1778; Kavruk, t.y., s. 498)
74	-	Belli değil
75	-	Belli Değil Naîmâ Tarihi (İpşirli, 2007, s. 755)
76	-	Uşşâkizâde'nin Şakayık Zeyli (Ekinci, 2017, s. 212)
77	Şeyhülislam Yahyâ	Belli Değil (Divanda bulunmuyor) (Hüseyn, 2015, s. 693)
78	-	(Özkan, 2016, s. 558)
79	-	(Atalay, 2008)
80	Murâdî	Belli Değil Naîmâ Tarihi (İpşirli, 2007, s. 865)
81	Şeyhülislam Yahyâ	Divan (Kavruk, t.y., s. 40)
82	Şeyhülislam Yahyâ	Divan (Kavruk, t.y., s. 488)
83	Eşhebî Vâni-i Şânî	Peçevi Tarihi ((Kahraman & Dağlı, 2003, s. 228; Şimşek, 2005, s. 89)
84	Pîrîpaşazâde Hüseyin	Belli değil
85	Pîrîpaşazâde Hüseyin	Belli değil
86	-	Belli değil
87	-	Belli değil
88/ 89	-	Belli değil

ŞUARÁ ve MÜVERRİHÎN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Tablo 2. Kâtip Çelebi- Fezleke'sindeki Tarih Manzumeleri (Aycibin, 2007)

Sıra no	Sayfa no	Mahlas	yy	Manzume	Dil	Nazım şekli/ Türü	Vezin	Konu	Tarih Türü
1	221	Hükmi ¹⁸	16.yy	Zekeriyyâ'ya verildi fetvâ (1000) (زكريايه ويرلدى فتوا) (İpşirli, 2013, s. 211)	T. ¹⁹	Mısra	..-- /..--/..-	Göreve atama (Zekeriya Efendi)	Ebced
2	221	Hudâf	16.yy	Bâkî olasin Rûmeli şadırında müdâm (1000) (باقى اوله سن روم ايلي صدرنده مدام) (Kırkkılıç, 2012, s. 35)	T.	Mısra	--./.- -./---./---	Göreve Atama (Şair Bâkî)	Ebced
3	232	Cenâbî	16.yy	Füc'eten Zekeriya Efendi geçdi hemân (1001) (فجأة زكريا افندی گجدى همان)	T.	Mısra	-.--/- .-/-.-./- .-	Vefat	Ebced

¹⁸ Şehnâmeçi Hasan Çelebi.

¹⁹ Kısaltmalar "Türkçe T., Arapça Ar." şeklinde düzenlenmiştir.

4	232	Sâ'î Çelebi	16.yy	Vâsıl-ı Hâk oldu Nişânî (1001)? (واصل حق اولدی نشانی) (Donuk, 2017b, s. 960)	T.	Mısra	--./..--	Vefat (Boyalı Nişancı Paşa)	Ebced
5	234	Cinânî-i Bursevî	16.yy	Gitdi Na'linî dede hayf 'uqbâya (1001)? (گتدی نعلینی دده حیف عقبایه) (Donuk, 2017b, s. 1028)	T.	Mısra	---/-.--/ ..	Vefat (Na'inci Memi Dede)	Ebced
6	257	'	16.yy	Vâsıl-ı cennet-i Hâk oldu imâmü's-sultân (1002) (واصل جنت حق اولدی امام السلطان) (Donuk, 2017b, s. 945)	T.	Mısra	---/-.--/ ..-/..-	Vefat (Abdülkerim Efendi)	Ebced
7	266	'	16.yy	Şâh-ı cihân oldu bîñ üçünde fevt (1003) (شاه جهان اولدی بیک اوچنده فوت) (Donuk, 2017b, s. 1057; Kırkkılıç, 2012, s. 11)	T.	Mısra	---/-.--/ .-	Vefat (Sultan Murad)	Ebced (Lafzen ve manen tarih)
8	266	Şehzâde Mustafa	16.yy	Nâsiyemde kâtib-i kudret ne yazdı bilmedim Ah kim bu gülşen-i 'âlemde hergîz gülmedim (Donuk, 2017b, s. 1063; Yağcı, 2021, s. 246)	T.	Beyit	---/-.--/ ..-/..-	Sultan Murad'ın vefatı üzerine	Tarihi Şiir

ŞUARÁ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

9	266	,	16.yy	<p>Ḥayr-ı maḳdem (998)</p> <p>(خیر مقدم)</p> <p>(Donuk, 2017b, s. 1063)</p>	T.	Mısra	-.--	<p>Doğum</p> <p>(Sultan Murad'ın şehzadelerinden Bayezid'in doğumu)</p>	Ebced
10	266	Nev'î	16.yy	<p>Fütûḫat-ı mülûkî (1001)</p> <p>(فتوحات ملوكى)</p> <p>(Donuk, 2017b, s. 1057)</p>	T.	Mısra	----/--	<p>Kitap telifi</p> <p>(Fütûḫat-ı Sıyâm)</p>	Ebced
11	298	Azmîzâde Hâlefî	16.yy	<p>Biñ sûz u derd ile didi târiḫ Hâlefî</p> <p>Gitdi 'adem diyârına Fehmî gibi vücûd (1004)</p> <p>(گندى عدم ديارنه فهمى گبى وجود)</p> <p>(B. A. Kaya, 2017, s. 219)</p>	T.	Beyit	--./-./-./- -./-./-	<p>Vefât</p> <p>(Kınaltzâde Fehmi Çelebi)</p>	Ebced
12	299	Tabîbî (Filibeli)	16.yy	<p>İtdi Ḳadri Çelebi 'azm-i beḳâ (1004)</p> <p>(ايتدى قدرى چلبى عزم بقا)</p> <p>(Donuk, 2017a, s. 1095; Kayabaşı, 1997, s. 459)</p>	T.	Mısra	...--/-- /..-	<p>Vefât</p> <p>(Kadri Çelebi)</p>	Ebced

13	299		16.yy	Gitdi hayfâ bilinmedi kıdri (1004) [1003] ²⁰ (گئدی حیفای بیلینمدی قدری) (Donuk, 2017a, s. 1095; Zübeyiroğlu, 1989, s. 25)	T.	Mısra	-.--/-.--/- .-	Vefat (Kadri Çelebi)	Ebced
14	300		16.yy	‘Âlem-i kıdse eyledi rıhlet (1004) [1003] (عالم قدسه ایلدی رخلت) (Donuk, 2017a, s. 1101)	T.	Mısra	--./-.--/- -	Vefat (Bakkalzâde)	Ebced

²⁰ Ebced hesabının kaynakla eşleşmediği durumlarda tarafımızca bulunan tarih köşeli parantez [-] içerisinde verilmiştir.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

15	321	Zihnî Efendi ²¹	16.yy	<p>Hzret-i Gâzî Girây Hân ol şeh-i 'âlî-tebâr Sâye-i Haq mazhar-ı elţâf-ı Rabbü'l-'âlemin</p> <p>Zabt-ı a'dâ-yı muhâlif, intikâm-ı mülk için İstedi Çerkes'de bünyâd ide bir hışn-ı haşın</p> <p>Eyledi bir kal'a-i muhkem sekiz günde binâ Kim aña reşk eyledi rif'atde çarh-ı heştümîn</p> <p>Hem himâyet kıldı şevket birle İslâm ehline Hem re'âyâ oldı ehl-i zulm şerrinden emîn</p> <p>Sâl-i târih-i binâsın eyledi Zihnî raqam Hışn-ı şâhî burc-ı 'âlî hâmi-i dîn-i mübin (1005) [1007] (حصن شاهى برج على حامى دين مبین)</p>	T.	Kıt'a	-.-/-.-/-. ..-/-./-	Hisar inşası	Ebcad
----	-----	----------------------------	-------	---	----	-------	------------------------	--------------	-------

²¹ Gâzî Giray'ın hizmetinde olan şair Zihnî'dir.

16	333	Nimetü Çelebi ²²	16.yy	Fâtihâ Maḥmud Efendi rûḥuna (1006) (فاتحا محمود افندی روحينه) (Donuk, 2017a, s. 1128)	T.	Mısra	-.---/-.---/-. .-	Vefat (Mahmud Efendi)	Ebced
17	336	Abdi-i Nişânî	16.yy	Şimdi zemâne manşıbı ekşer şaḳşakîdedir İnanmaz isen işte biri Şaḳşakî'dedir	T.	Beyit	-	Eleştiri (Mansıb Çandar sancağının Şaḳşakî İbrahim Paşa'ya verilmesi)	Tarihi Şiir
18	342	.	17.yy	Oldı serdâr o vezîr-i ekrem (1008) [1000] (اولدی سردار او وزیر اکرم)	T.	Mısra	-.---/-.---/-. -	Fetih (Uyvar seferi)	Ebced

²² III. Murad Devri Şairi.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHÎN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

19	344		17.yy	İrdi çün Şatırcı'ya hışm-ı Hudâ Mücib-i 'ibretdir gâfil me-bâş Biñ yedide kelle-i bî-devletin Geldi cellâd-ı kazâ kıldı tirâş Katlı olıcak 'id-i ağhâda didim Kara bayram eyledi ol bed-ma'âş İtdiğin buldı o serdâr-ı denî Virdi bu târihde -Şatırcı baş- (1007) (صاتر جي باش)	T.	Kıt'a	---/--/-- --	Vefat (Şatırcı Mehmed Paşa'nın katli)	Ebced
20	347	Nisârî ²³	16.yy	Nev'î Efendi aldıñ ehliyetiñle Şahñ'ı (995) (نوعى افندى الدك اهليتكله صحنى) (Donuk, 2017a, s. 1136)	T.	Mısra	--/--/-- --/--	Göreve Atama	Ebced

²³ Divan-ı Hümayun katiplerinden tarih söylemede mahir bir şair.

21	347	Zağralı Aşkı ²⁴	16.yy	'Aşkîyâ târîhîni idüp hisâb <i>Hoca-i şehzâde oldum</i> didiler (998) (خواجه شهزاده اولدك) (Donuk, 2017a, s. 1137)	T.	Beyit	---/-.--/- .-	Göreve Atama	Ebced
22	347	Ahizâde Abdülhalim ²⁵	16.yy	Zât-ı 'âlî-şânımı Bağdad'a lâyıq görmedi Gûş idenler bu peyâmı bende vü âzâddan Rehber olup 'avn-ı Hâk tebdîl olundı manşıbım Hoş dimişlerdir bunu yañlış döner Bağdad'dan (Donuk, 2017a, s. 1137)	T.	Kıt'a	---/-.--/- --/-.--	Göreve Atama (Bağdad kadısı atanan Nev'î'nin görevine gitmeden şehzade hocalığına atanması)	Tarihi Şiir
23	348	Keşf-i Manastır ²⁶	16.yy	Yeriñ cennât ola Nev'î Efendi (1007) (يرك جنات اوله نوعى افندى) (Diriöz, 1977, s. 85; Donuk, 2017a, s. 1141)	T.	Mısra	---/.... /..	Vefat (Nev'î Efendi)	Ebced

²⁴ Kadı, I. Ahmed Devri Şairidir.

²⁵ Kudüs Mollası.

²⁶ I. Ahmed Devri Şairidir.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

24	349	Vecdî-i Bağdâdî ²⁷	16.yy	'Adem gül-zârını cây itdi Nev'î (1007) (عدم گلزارنى جای ابتدی نوعی) (Diriöz, 1977, s. 85; Donuk, 2017a, s. 1141)	T.	Mısra	.---/--- /---	Vefat (Nev'î Efendi)	Ebced
25	356		16.yy	Didi Hâtif Kira'nın katline târîhî Ġazâ (1008) (غزا)	T.	Mısra	..---/..--- /..---	Kira'nın katli	Ebced
26	363	Hâdî-i Bağdâdî ²⁸	16.yy	Bâkî Efendi gitdi 'uqbâya biñ sekizde (1008) (باقى افندى گندى عقبايه بيك سكيзде) (Açıkgöz, 2017, s. 89; Donuk, 2017a, s. 1178)	T.	Mısra	--./--./-- ./--.	Vefat (Bâkî Efendi)	Ebced
27	372	Âlî	16.yy	Fetih olup kal'a bozuldu tabur [1008] (فتح اولوب قلعه بوزلدى طابور) (Donuk, 2017a, s. 1274)	T.	Mısra	---./---./- .-	Fetih (Kanije kalesinin Fethi)	Ebced

²⁷ Kaynaklarda şairin biyografik bilgilerine tesadüf edilmemiştir.

²⁸ Kaynaklarda şairin biyografik bilgilerine tesadüf edilmemiştir.

28	372	Âlî	16.yy	Çanıje al'asını aldı serdâr [1008] (انیژه قلعتن الدى سردار) (Donuk, 2017a, s. 1274)	T.	Mısra	..-./...- /...-	Fetih (Çanıje kalesinin Fethi)	Ebced
29	373	Hükmi Çelebi ²⁹	16.yy	Bir al'asını almakile Gori'nin Gör şimdi Yedi-ulle'de dizdâr oldun	T.	Beyit	--./...- /...-	Haps (Cafer Paşa'nın hapsi)	Tarihi Şiir
30	378	,	17.yy	Mâtem-i serdâr-ı dîn (1010) (ماتم سردار دین)	T.	Mısra	--./...-	Vefat (İbrahim Paşa)	Ebced
31	378	,	17.yy	Oldı şahın-ı 'adn İbrâhîm Pâşâ'ya mekân (1010) [1011] (اولدى صحن عدن ابرهيم پاشايه مكان)	T.	Mısra	...-./...- ...-./...-	Vefat (İbrahim Paşa)	Ebced

²⁹ Şehnâmeçi Hasan Çelebi.

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

32	391		17.yy	Şanasın koptu ol yerde kıyâmet	T.	Mısra	.---/.... /..	Savaş (Kanije)	Tarihi Şiir
33	407		17.yy	Ruḥ-ı Ma'şûmu ide kaşr-ı cinânda ebedî (1010) (روح ماعصومی ایده قصر جنانده ابدی) (Donuk, 2017a, s. 1213)	T.	Mısra	.../... /..-/-	Vefat (Şair Masum'un vefatı)	Ebcet
34	424	Azmîzâde Hâlefi	17.yy	'Aceb olmaz bu rûz-ı mâtem için Kerbelâ'dan eğer dinilse şedîd Ne 'Ali kaldı ne Ḥasan Ḥüseyn Bir Yezîd itdi cümlesin şehîd (Donuk, 2017a, s. 1278; B. A. Kaya, 2017, s. 193)	T.	Kıt'a	---/...-/ .-	Vefat	Tarihi Şiir
35	427	Azmîzâde Hâlefi	17.yy	Re'îs-i ehl-[i dil gir]di bugün keşfi-i tâbûta 'Adem deryâsına şaldı eşüp bâd-ı fenâ muhkem (Donuk, 2017a, s. 1235; B. A. Kaya, 2017, s. 172). Beḳâ yok gerçi kim biñ yıl da olsa zindegânide 'Aceb müşkildir ammâ merg hengâm-ı cevânide (Donuk, 2017a, s. 1235; B. A. Kaya, 2017, s. 174)	T.	Kıt'a	.---/.... /...-/-	Vefat (İlyas Bey)	Tarihi Şiir

36	434	.	17.yy	Evvelû hasenâtihî mevtuhû (1012) ³⁰ (اول حسناته موتهو)	Ar.	Mısra	-.--/-.--/- .-	Yemişçi Hasan Paşa'nın Katli	Ebced
37	434	Nâdirî	17.yy	Hasan'ın 'azlı hasen katli daği müstahsen Düşse târihi n'ola <i>katl-i Yemişçi ahsen</i> (1012) (قتل يمشجي احسن) (Donuk, 2017a, s. 1280)	T.	Beyit	-.--/-.--/- .-/-.--	Yemişçi Hasan Paşa'nın Katli	Ebced
38	476	.	17.yy	Kim oldukda dehr içre nâm u nişânı Bir eksikli didi <i>vefât itdi Nâmî</i> (1012) (وفات ايندى نامى) (Donuk, 2017a, s. 1302)	T.	Beyit	.-./-.--/-.-- /-.--	Vefat (Nâmî Efendi)	Ebced (Tamiyeli tarih)
9 ³	491	Hâşimî Çelebi ³¹	17.yy	Cinân ola Aḥîzâde Efendi'nin câyı (1013) (جنان اوله اخيزاده افنديك جايى) (Donuk, 2017b, s. 1311)	T.	Mısra	-.--/-.--/- --/-.--	Vefat (Aḥîzâde Efendi)	Ebced

³⁰ Yaptığı ilk hasenat vefatıdır.

³¹ Bakkalzâde Seyyid Mehmed Çelebi olma ihtimali vardır.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

40	494		17.yy	Gelür kara haberler her tarafından şan kıyâmetdir Zemân-ı devleti Sâ'atçi'nin eşrât-ı sâ'atdir	T.	Beyit	.---/--- /---/---	Celali İşyanları	Tarihi Şiir
41	500	Hocazâde Mehtmed	17.yy	Leşker-i -küffâr çıktı hışn-ı Ostorgon'dan- (1013)? (لشکر کفار چندی حصن اوصطر غوندن) (Donuk, 2017a, s. 1546)	T.	Mısra	---/--- /---	Fetih (Feth-i Estergon)	Ebced
42	500	Abdî Efendi ³²	17.yy	Qalmayup çün çıktı Ostorgon'dan 'Abdi bu aşhab-ı küfr ü ehl-i nâr (1013) [Ostorgon-ashab-ı küfr] (اوصطر غوندن) (اصحاب کفر)	T.	Beyit	---/---/ -.	Fetih (Feth-i Ostorgon)	Ebced
43	521		17.yy	Qıydı Derviş'ine Şâh (1015) (قییدی درویشینه شاه) (Donuk, 2017a, s. 1546)	T.	Mısra	---/-.	Vefat (Derviş Paşa'nın katli)	Ebced

³² Sarhoş Abdi Çelebi.

44	525	Kafzâde Fâizî Efendi	17.yy	Vücûdu fülkûn ol müftî-i devrân yaprak içmekle 'Adem bahrına şaldıķda kefenden eyleyüp yelken Çeküp câm-ı mey-i mevti dimiş âh eyleyüp târih Benim fülk-i vücûdum rûzgârı geldi yaprakdan (Donuk, 2017a, s. 1344)	T.	Kıt'a	.---/--- /---/---	Vefat (Gürzzâde Kaynı Mustafa)	Tarihi Şiir
45	525	Kafzâde Fâizî Efendi	17.yy	Yapraķ içmekle helâk oldu o müftî-i zemân O duhân şanma ki yaprakdan olurdu peydâ Câmi'-i dehrde kandil-i hayâtını anın Ney-i lûle ile söyündürdi bugün dest-i kazâ (Donuk, 2017a, s. 1345)	T.	Kıt'a	.../... /.../..	Vefat (Gürzzâde Kaynı Mustafa)	Tarihi Şiir
46	528	Kısbî ³³	17.yy	'Acem'e gitmeĝe me'mûr didi Kisbî târihîni 'Adem'e gitdi meded hay Meĝemmed Paşa (1015) (عدمه گندی مدد های محمد پاشا) (Metin, 2006, s. 94)	T.	Beyit	.../... /.../..	Vefat (Lala Mehmed Paşa)	Ebced

³³ Kesbî Mehmed Efendi Ö.1640.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

47	535	Defterdar Mevcî Paşa	17.yy	Biñ on altıda kırıldı sekbân (1016) (بيك اون التیده قردی سکیان) (Baykal, 1982, s. 311; Metin, 2006, s. 104)	T.	Mısra	--./.--/.- -	Savaş/ Gaza	Ebced (Lafzen ve manen tarih)
48	542	,	17.yy	Hiç dehre Mişâli gelmeye hayf (1016) (هیچ دهره میثالی گلمیه حیف)	T.	Mısra	--./.--/.- -	Vefat (Şair Misâlî)	Ebced

49	549	,	17.yy	Server-i gāziyân Murad Paşa Haqqın oldı mü'eyyedi her bâr Evvelâ Üngürüs'ü feth itdi Canpolad'ın da kârın eyledi zâr Sonra İbn Kalendar'e yürüyüp Anda da kıldı kuvvetin izhâr Şeb ü rûz eyleriz recâ Haq'dan Tutulup ol pelid ola berdâr Geldi bir gâzî didi târihin Şıdı İbn-i Kalendar'i serdâr (1017) (صیدی ابن قالدنر سردار) (İpşirli, 2007, s. 347)	T.	Kıt'a	-.---/-.---/-. .-	Savaş/Gaza	Ebced
----	-----	---	-------	--	----	-------	----------------------	------------	-------

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

50	579	Hulvî Çelebi ³⁴	17.yy	Didi bir eksikli târihin anın 'Azm-i 'uqbâ itdi Necmeddin Hâsan (1019) (عزم عقبا ایتدی نجم‌الدین حسن)	T.	Beyit	---/---/--- -	Vefat (Hasan Efendi)	Ebcad (Tamiyeli Tarih)
51	587	Ganizâde Nâdirî	17.yy	Cennet-âbâd oldı Sultân Aḥmed ile Edirne (1021) [1023] (جنت اباد اولدی سلطان أحمد ایله ادرنه) (Donuk, 2017a, s. 1550; Külekçi, 1985, s. 251)	T.	Mısra	---/---/--- ---/---	Sultan Ahmed'in Edirne ziyareti	Ebcad
52	587	Hocazâde Mehemmed Efendi	17.yy	Edirne taḥtına bu yıl Ferah geldi vü ğam gitdi (1021) (ادیرنه تختنه بو بیل فرح گلدی و غم گندی) (Edirne taḥtına bu yıl ferah – vü ğam =1021) (Donuk, 2017a, s. 1550; Kahraman, 2021, s. 118)	T.	Mısra	---/--- /---/---	Sultan Ahmed'in Edirne ziyareti	Ebcad (Tamiyeli tarih)
53	588	Bâkî	16.yy	Mürg-i revânî göklere uçdı hümâ gibi Kaldı ḥazîz-i hâkde bir iki üstüḥân (Donuk, 2017a, s. 1429; Küçük, 1988, s. 57)	T.	Beyit	---/---/--- - /-/-	Vefat (Sunullah Efendi)	Tarihi Şiir

³⁴ Şeyh Cemaleddin Mahmud Hulvî Efendi.

54	589	Kafzâde Faîzî Efendi	17.yy	Cihândan gitdi Sun‘ullah Efendi Makâmı ola nüzhet-gâh-ı cennet Didim ey Fâ‘izî târih-i fevtin Îlâhî eyle Sun‘ullah‘a rahmet (1021) (الهی ایله صنع‌اللهه رحمت) (Donuk, 2017a, s. 1429)	T.	Kıt‘a	.---/--- /..	Vefat (Sunullah Efendi)	Ebced
55	593	,	17.yy	Çalb-i ‘âşık gibi virân itdiler meyhâneyi Bî-vefâlar ‘ahdına döndürdiler peymâneyi	T.	Beyit	---/---/ ---/---	Meyhanelerin kapatılması (İçki yasağı)	Tarihi Şiir
56	608	,	17.	Ser-mâli şikest olunca didim Veyh ki ey Vahvahek vefât itdin (1023) (ویه که ای واهواهک وفات ایتدک) (Donuk, 2017a, s. 1462)	T.	Beyit	---/---/ .-	Vefat (Seyfullah Vahvahek)	Ebced (Tamiyeli Tarih)

ŞUARÁ ve MÜVERRİHÎN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

57	609	,	17.yy	Hüseyin Efendi'nin olsun maqâmı [dârü's-selâm] (1023) [1024] (ههسين افنديك اولسك مقامى دار السلام) (Donuk, 2017a, s. 1463)	T.	Mısra	---/---/--- ---/---	Vefat (Rüstem Paşazâde Hüseyin Efendi)	Ebced
58	626	Sâ'î-i Dâ'î	16.yy	Seyr idüp anı Şâ'î-i dâ'î Didi târih Ka'betü'l-'uşşâk (998)? (ديدى تاريخ تبعك ال عشاق) (Donuk, 2017a, s. 1533; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 320)	T.	Beyit	---/---/--- .-	Kitabe Tarihi	Ebced
59	626	Hâşimî Çelebi ³⁵	17.yy	Hâşimî didi -geçdi Şeyh bugün- (1025) (گچدی شیخ بوگن) (Donuk, 2017a, s. 1533; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 320)	T.	Mısra	---/---/--- .-	Vefat (Şeyh Ramazan Efendi)	Ebced
60	633	,	17.yy	Eyledi Ca'fer Efendi cây-ı dünyâdan sefer (1026) (ایلدی جعفر افندی جای دنیادن سفر) (Donuk, 2017a, s. 1535)	T.	Mısra	---/---/--- ---/---	Vefat (Cafer Efendi)	Ebced

³⁵ Bakkalzâde Seyyid Mehmed Çelebi olma ihtimali vardır.

61	642	,	17.yy	Bu iki şadra geldi[k] naqqād iki birâder (1015) (بو ایکی صدره گلديک نقاد ایکی برادر)	T.	Mısra	-	Göreve Atama (Hoca Sadeddin'in oğullarının Anadolu Sadaretine ve Rumeli Kazaskerliğinin getirilmesi üzerine)	Ebced
62	642	,	17.yy	'Azl-i 'azîzân naşb-ı dü-nâdân Târîh-i işân <i>telvîs-i divân</i> (1017) (تلویث دیوان)	T.	Beyit	---/--	Görevden Azil	Ebced
63	642	Kafzâde Fâizî	17.yy	Edîbî'nin maqâmın cennet-i 'adn eyleye Allah (1027) (أدیبینک مقامن جنت عدن ایلیه الله) (Donuk, 2017a, s. 1585; Kayabaşı, 1997, s. 140)	T.	Mısra	.---/--- /---/---	Vefat (Edîbî)	Ebced

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

64	651	Hâşimî Çelebi ³⁶	17.yy	Yol oldu Üsküdar'a Akdeñiz tondu biñ otuzda (1030) ³⁷ [1048] (يول اولدى اسكداره اقدنژ طندى بيك اوتزده) (Donuk, 2017a, s. 1638; Güngör, 2019)	T.	Mısra	.---/--- /---/---	Don olayı	Ebced (Lafzen ve manen tarih)
65	667	Emir Ali Efendi	17.yy	Rûh-ı Kudsî cennete buldı vuşûl (1030)? (روح قدسى جنته بلدى وصول) (Donuk, 2017a, s. 1612; Kahraman & Dağlı, 2003, s. 338)	T.	Mısra	---/--- .-	Vefat (Mehemmed Kudsi)	Ebced

³⁶ Bakkalzâde Seyyid Mehmed Çelebi olma ihtimali vardır.

³⁷ Şiir aslında bir tarih kıtasıdır. Peçevi Tarihinde 4 beyit olarak yer almaktadır bkz.(Kayayurt, 2005, s. 14).

66	687	Hüseyin Tügf ³⁸	17.yy	<p>Bir şâh-ı 'âli-şân iken şâh-ı cihâna kıydılar Ğayretlü genc arşlan iken şâh-ı cihâna kıydılar</p> <p>Ğâzî bahâdır hân idi 'âli-neseb sultân idi Nâmiyle 'Osman Hân idi şâh-ı cihâna kıydılar</p> <p>Niyet idüp hacc itmeğe komadı kullar gitmeğe Kulağ gerek işitmeğe şah-ı cihâna kıydılar</p> <p>Hükûm itmeğe kâdir iken, emr-i Hakk'a nâzır iken Hacc itmeğe hâzır iken şâh-ı cihâna kıydılar</p> <p>Eşrât-ı sâ'atdir bu dem kula nedâmetdir bu dem Rûz-ı kıyâmetdir bu dem şâh-ı cihâna kıydılar</p> <p>Ey dil ciğerler oldu hûn derdim bir iken oldu on Kan ağladı ehl-i fûnûn şâh-ı cihâna kıydılar (Aykut, 2010, s. XCII)</p>	T.	Kaside (Mersiy e)	--./--./-/ -./-.-	Vefat (Genç Osman'ın vefatı)	Tarihi Şiir
----	-----	----------------------------	-------	---	----	-------------------------	----------------------	---------------------------------------	-------------

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

67	687	.	17.yy	Oldı şehîd Oşman (1031) [967] (اولدی شهید اوئمن)	T	Mısra	-	Vefat (Genç Osman'ın vefatı)	Ebced
68	696	Kafzâde Fâizi	17.yy	Kažâ-i 'Abdülhay (1027) (قضا عبدا لحای)	T	Mısra	-	Göreve Atama	Ebced
69	696	Nev'izâde Atâyi	17.yy	Göçdi biñ otuz bir recebi 'Abdülhay (1031) [1030] (گچدی بيك اوتز بر رجبى عبدالحای) (Donuk, 2017a, s. 1646)	T	Mısra	-	Vefat (Kafzâde Fâizi)	Ebced (Lafzen ve Ma'nen Tarih)
70	713	Hâfız Paşa ³⁹	17.yy	Taht-ı şa'âdetde şafâ Sulţân Murâd'ındır bugün (1032)? (تخت سعادتده صفا سلطان مورادنذر بوگن) (Tosun, 2011, s. 335)	T	Mısra	--./--./-- -./--.-	Tahta çıkma	Ebced

³⁸ Musibetnâme müellifi.

³⁹ Damat Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa.

71	735	'	17.yy	Meskeni Mollâ 'Ali'nin cennet-i a'lâ ola (1034) (مسکن مولا عالیٰنک جنت اعلا اوله) (Donuk, 2017a, s. 1695)	T	Mısra	-. -/-. -/-. .. -/-. -	Vefat (Molla Ali)	Ebced
72	792	Allâme Efendi ⁴⁰	17.yy	Erzurum'dan Abaza şıdıkla çıkdı gitdi (1037)? (ارضرومدن ابازا صدقله چقدی گندی)	T	Mısra	-. -/-. -/-. .. -/-. -	Göreve atama	Ebced
73	808	Şeyhülislam Yahyâ	17.yy	Medh eyle cenâb-ı Muştafâ'yı Evlâdını âl-i Murtażâ'yı Geldik çü bu tengnâ-yı dehre Mağlas ide gör 'Ali Rızâ'yı (Donuk, 2017a, s. 1778; Kavruk, t.y., s. 498)	T	Bent	-. -/-. -/-. -	Mahlas verme	Tarihi Şiir

⁴⁰ Nakibüleşraf Mehmed Efendi.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

74	819	,	17.yy	Ruḥ-i pâkine dem be-dem raḥmet (1040) (روح ی پاکینه دمبدم رحمت)	T	Mısra	.---/.--- /..--	Vefat (Azmizâde Hâletî)	Ebced
75	840	,	17.yy	Oldı biñ kırık üçde iḥrâk-ı kebîr (1043) (اولدی بیق اوچده یحرق کبیر) (İpşirli, 2007, s. 755)	T	Mısra	---/---/ -.-	Yangın	Ebced (Lafzen ve Manen Tarih)
76	853	,	17.yy	Ḥaleb'e kadı oldı Çeşmî Ḥoca Çukurunda bula çukurcu koca (Ekinci, 2017, s. 212)	T	Beyit	.---/---/ -.-	Göreve atama	Tarihi Şiir
77	859	Şeyhülislam Yahya	17.yy	Revan'a varıcaḳ Sultân Murad Ḥânî 'Ömer-heybet Müyesser eyledi ana Ḥudâ-yı Müste'ân fethin Cemî' ehl-i sünnet 'asker-i İslâm şâd oldı Didi Yahya anın târiḫini <i>gördük Revan fethin</i> (1044) ⁴¹ (گوردك روان فتن)	T	Kıt'a	.---/.--- /---/---	Fetih (Revan Fethi)	Ebced

⁴¹ Bu Kıt'a divanda bulunmamaktadır.

78	869		17.yy	Evliyâ Kadızâde öldü vâh (1044) (اوليا قاضيزاده اولدى واه) (Özkan, 2016, s. 558)	T	Mısra	-	Vefat (Kadızâde)	Ebcet
79	870		17.yy	Ah kim kıydı felek Nef'î gibi üstâda (1044) ⁴² [916] (اه کم قیدی فلك نفعی گبی استاده)	T	Mısra	-	Vefat (Şair Nef'î)	Ebcet
80	884	Murâdî	17.yy	Bihışt'den kıt'adır haqqâ ki bu 'işretgeh-i zibâ Buna dâhil olan mürde olubdur zevkle ihyâ Murâdî feth-i İnan'dan kaçankim gitdi Bağdad'a Tenâ'um eyleyüp içdi bu kevserden şarâb-âsâ (İpşirli, 2007, s. 865)	T	Bent /.../... /....	Fetih (Bağdad ve Revan)	Tarihi Şiir

⁴² Bu tarih ebced hesabıyla 1043'e tekabül etmektedir. Fezleke'de tek mısra olan tarih aslında bir beyittir ve "Nâgehân geldi bir eksikli dedi târihin Âh kim kıydı felek Nef'î gibi üstâda" (Atalay, 2008) şeklindedir bu sebeple ebced değerine bir eklenerek 1044 tarihi bulunur.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

81	884	Şeyhülislam Yahya	17.yy	<p>Zehî cây-ı ferağ-bağş vü şafâ-güster hayât-efzâ Nebâtından yise bir mürğ ola ol tûfî gûyâ</p> <p>Bihîştin kıt'ası dirdim velî reşk-i bihişt olmuş Kudûm-i pâdişâh ile bu nüzhet-gâh-ı bî-hemtâ</p> <p>Şuyun kevser diyü nazmında öğmüş ol şeh-i gâzî Hoşâ pâkîze nazm rûh-bağş-ı âb-ı hayât-efzâ</p> <p>İlâhî Hazret-i Sultân Murad'a 'ömr-i sermed vir Musahhar ola ana tâ ebed dünyâ vü mâ-fihâ</p> <p>Diye ihlâş ile yerde beşer gökde melek âmin Du'â itdikçe ol şâh-ı cihâna şıdık ile Yahya (Kavruk, t.y., s. 40)</p>	T	Gazel	.---/--- /---/---	Fetih (Bağdad ve Revan)	Tarihi Şiir
----	-----	-------------------	-------	--	---	-------	----------------------	-------------------------------	-------------

82	897	Şeyhülislam Yahya	17.yy	Târîh Hâzret-i Sultân-ı Gâzî Hân Murâd-ı kâmyâb Eyledi çün feth-i Bağdad'a şa'âdetle hücum Hâk te'âlâ hâzreti anı müyesser eyledi Didi târihin lisân-ı feth <i>gel hâkân-ı Rûm</i> (1048) (گل خاقان روم) (Kavruk, t.y., s. 488)	T	Kıt'a	---/--/-- --/--	Fetih (Bağdad'ın Fethi)	Ebced
83	918	Eşhebi Vâni-i Şânî ⁴³	17.yy	Nûrdur geldi Mehemmed şulbi İbrahim'den (1051) (نوردر گلدی محمد صلیبی ابراهمدن) (Kahraman & Dağlı, 2003, s. 228; Şimşek, 2005, s. 89)	T	Mısra	-	Doğum (Sultan İbrahim'in oğlu Mehemmed)	Ebced
84	964	Pîrpaşazâde Hüseyn	17.yy	Sipâh-ı Rum'a sordum fethin oldum Didiler fethine târih " <i>ğazâmız</i> " (1055) (غزائمز)	T	Beyit	---/--/-- /--	Fetih (Girit'in Fethi)	Ebced

⁴³ Kaynaklarda şairin biyografisine rastlanmamıştır.

ŞUARÂ ve MÜVERRİHÎN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

85	964	Pirîpaşazâde	17.yy	<p>Âşaf-ı 'adl Silahdâr Paşa Feth ile oldı kamudan efdal</p> <p>Girid'e geldi 'acîb himmet idüp Yağdı küffâr başına müşkil</p> <p>Oldı himmetle şecâ'atle yiğüt Cümleden ekrem ve efham ve ekmel</p> <p>Hanya'nın fethine hatif Didi târihin, "ğazâ-yı evvel" (1055) (غزا اول)</p>	T	Kıt'a	---/---/--- .-	Fetih (Hanya'nın Fethi)	Ebced
86	964	,	17.yy	<p>Aldılar 'asker Girid'i seyfle [1054] (الدلر عسکر گریدی سیف ایله)</p>	T	Mısra	---/---/--- .-	Fetih (Girit'in Fethi)	Ebced

87	964		17.yy	Aldı hışnını Girid'in cengle Yusuf Paşa [1054] (الدى حصنیکى گردین جنگله یوسف پاشا)	T	Mısra	-.--/-.--/- .-/-.-	Fetih (Girit'in Fethi)	Ebced
88	982		17.yy	Muvaffak eyleye ol hazret-i Hak (1055)? (موفق ایلیه اول حضرت حق)	T	Mısra	..--/..-- /..-	Gaza/ savaş (Hanya)	Ebced
89	988		17.yy	Oldı fetih-i kebîr vü luğf-ı 'amîm (1056) (اولدی فتح کبیر و لطف عمیم)	T	Mısra	-.--/..-- /..-	Fetih (Resmo'nun Fethi)	Ebced

SONUÇ

Osmanlı döneminde kaleme alınmış tarih eserleri içerdiği zengin malzeme ile sosyal bilimlerin ana kaynaklarından biridir. Bu çalışma ile de Osmanlı tarihleri üzerinde yapılacak incelemelerin sadece tarih bilimine değil edebiyat tarihçiliğine yapacağı katkıların önemine vurgu yapılmıştır. Kâtip Çelebi'nin *Fezleke* adlı eserinde 146 adet manzume mevcuttur bunlardan 89'u tarih manzumesidir. Bunların 72'si ebced tarihli manzume, geriye kalan 17'si tarihî bir vakayı konu alan manzumelerdir. Tüm bu manzumelerin 56'sı *Fezleke'den* (H 1065) önce neşredilmiş ve ona kaynaklık eden eserlerde geçtiği tespit edilen manzumelerdir. Geriye kalan 32 manzume *Fezleke'den* önce neşredilmiş kaynaklarda tespit edilememiştir. Başka kaynaklarda tespit edilemeyen manzumelerin 15'inin şairi bellidir. 17 manzumenin müellifi belli olmamakla birlikte bu manzumelerin bazılarının şairinin Kâtip Çelebi olabileceği de düşünülebilir fakat bununla ilgili net bir ifade eserde yoktur. Bahsi geçen manzumeler başka kaynaklarda tespit edilememiş, mahlas bölümlerinde veya manzumenin başında müellifin kimliğini belli eden bir ibare bulunmadığından müellifleri belirlenememiştir. Tüm bu verilere göre, 32 adet manzumenin Kâtip Çelebi'nin *Fezleke* adlı eseri sayesinde günümüze ulaşmış ve edebî mirasa kazandırılmış olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kâtip Çelebi'nin *Fezleke'si* çerçevesinde yapılan bu çalışmada Osmanlı tarihlerinin hem birer tezkire niteliği taşıdığı hem de mecmualar gibi değişik şairlerin şiirlerini barındırdığı görülmektedir. Bu eserlere edebiyat tarihçiliği penceresinden bakmak yapılacak bilimsel çalışmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Kâtip Çelebi *Fezleke'sinde* tarihî olayları işlerken zengin bir edebî malzemedan faydalanmış, olaylar üzerine düşürülmüş tarihleri kişisel seçimlerine dayanarak eserine almıştır. Bu şekilde hem bilgiyi aktarmış hem de bu olayların unutulmasını önlemiştir. İşlev bakımından bu metinlerin bilginin taşıyıcısı ve olaylarla ilgili duyguların aktarıcısı olduğu söylenebilir. Ayrıca müellifin metnini kurarken bunu bir yapıya ve geleneğe göre inşa ettiği söylenebilir. Manzumeler hem tarih metinlerinin kurgusundaki yapı üzerinde hem de tarih yazıcılığı geleneğinde önemli bir rol oynamaktadır. İçerdikleri zengin şiir malzemesi ve şair kadrosuyla bu metinler edebiyat araştırmalarına önemli katkılar sunar.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara) Riyâzî Muhammed Efendi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Aksoyak, İ. H. (t.y.). *Kesbi/ Kısbi*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kesbi-kisbi-kesbi-mehmet-efendi>. Erişim Tarihi: 03.01.2023.
- Atalay, M. (2008). Nefî ve Sımr Ötesine Yazdığı İki Farsça Kaside. *Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 25-48.
- Aycibin, Z. (2007). *Kâtip Çelebi, Fezleke (Tahlil ve Metin)*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

- Aydın, M. (2001). Osmanlı Dünyasında Yahudi Kira Kadınlar. *Belleten*, 65(243), 623-636.
- Aykut, Ş. N. (2010). *Musibetnâme Tahlil- Metin İndex / Hüseyin Tûgî*. Türk Tarih Kurumu.
- Baykal, B. S. (1982). *Peçevi Tarihi* (C. 2). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Beyhan, M. A. (2003). *Câbî Tarihi (Târih-i Sultan Selim-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni)*. Türk Tarih Kurumu.
- Cançelik, A. (2014). *Tarih Kaynağı Olarak 16. Yüzyıl Divan Şiiri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çakırcı, M. (2006). *Hâkim Mehmet Efendi Divanı (inceleme-transkripsiyonlu metin)*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çaldak, S. (2006). Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı). *Eğitim Dergisi*, Ağustos S. 77-78. s. 74-90.
- Çipiloğlu, A. R. (2005). *Şânîzâde Mehmed Atâullah ve divanı*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Develi, H. (2010). Söze Boğulan Tarih: Osmanlı Tarih Yazıcılığının Dili. İçinde *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler* (ss. 84-123). Turkuvaz.
- Diriöz, M. (1977). Nevî. *Türkoloji Dergisi*, 7 (1), s.83-100.
- Donuk, S. (2017a). *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'-Şakâ'ik Nev'izâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli* (C. 2). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Donuk, S. (2017b). *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'-Şakâ'ik Nev'izâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli* (C. 1). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Ekinci, R. (2017). *Zeyli-i Şakâ'yık, Uşşâkizâde İbrâhim Hasîb Efendi*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Güngör, T. (2019). *Hâkim Efendi Tarihi, Mehmed Hakim Efendi* (C. 1-1). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Gürışık, B. (2005). *Peçevî Tarihi (46b -80a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Horata, O. (2002). Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'ndeki Manzum Kısımlar. *Türkoloji Araştırmaları, HÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi*, 3, 34-44.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÁTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

- Hüseyin, F. (2015). XVI - XVIII. Yüzyıllarda İrevan Şehrinin Tarihinden (Osmanlı kaynaklarına binâen). *Yeni Türkiye Dergisi*, 78, 690-695.
- İnalçık, H. (2022). *Şair ve Patron-Patrimonyal Devlet Sistemi ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*. Doğu Batı.
- İpşirli, M. (2007). *Mustafa Nâimâ Efendi- Ravzatü'l- Hüseyin fî Hüülâsati Ahbârî'l- hafıkayn (Nâimâ Tarihi) (C. 2)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İpşirli, M. (2013). "Zekeriyyâ Efendi, Bayramzâde". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C. 44, s. 211-212). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İsen Durmuş, T. I. (2006). *II. Selim Dönemi Sonuna Kadar Osmanlı Edebi Hâmîlik Geleneği*. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaçar, M. (2010). *İbni Kemâl Dîvânı'nın incelenmesi (Nazım bilgisi, belâgat—Üslûp ve dil özellikleri—Muhtevâ)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kahraman, S. A. (2021). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul*. İstanbul Ticaret Odası.
- Kahraman, S. A., & Dağlı, Y. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul (C. 1-1. Kitap 1.cilt)*. İstanbul: YKY.
- Kavruk, H. (t.y.). *Şeyhülislam Yahya Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: 09.03.2023.
- Kaya, B. A. (2017). *Azmizâde Hâletî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Kaya, U. (2019). *Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sindeki Şair Biyografileri*. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kayabaşı, B. (1997). *Kafzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-eşar'ı*. İnönü Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- Kayalık Şahin, D. (2020a). Hâkim Tarihi'nde Yer Alan Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(13), 126-173.
- Kayalık Şahin, D. (2020b). *Vak'anüvis Tarihlerinde Edebi Muhteva (1. bs)*. Paradigma Akademi.
- Kayalık Şahin, D. (2021). Fezleke ve Na'imâ Tarihi'nde Yer Alan Şair ve Yazar Biyografilerinin Mukayesesi. İçinde *İslam Medeniyetinin Keşfi Kâtip Çelebi'yi Anlamak*. Hiper.

- Kayayurt, Z. (2005). *Peçevi Tarihi (317b -351a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kazan, H. (2007). *Arşiv belgeleri çerçevesinde XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kırkkılıç, A. (2012). *Muradi Divanı (Sultan Üçüncü Murat)*. Yazma Eser Kurumu Başkanlığı.
- Küçük, S. (1988). *Bakî Divanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Külekcî, N. (1985). *Gani-zade Nadiri: Hayatı, edebi kişiliği, eserleri, divanı ve Şeh-name'sinin tenkidli metni*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kütükoğlu, B. (1974). *Katip Çelebi'nin "Fezleke"sinin Kaynakları*. İstanbul Üniversitesi.
- Metin, M. (2006). *Peçevî Tarihi Edisyon Kritiği Bağdat Nüshası (284-317 Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Oğuz, H. (2005). *Erken dönem Osmanlı tarihlerinde epik unsurlar (Tevârih-i Âl-i Osmanlar)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tarih Yazıcılık Üzerine*. Cedit.
- Özkan, M. (2016). Osmanlı'da İlmihal Geleneği: Kadızâde Mehmed Efendi (1045/1635) ve "Risâle-i Kadızâde" Adlı Çalışması. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 27.
- Öztürk, F. (2016). Osmanlı Biyografî Geleneğinde kâtib Çelebi'nin Fezleke'si. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu Özel Sayısı (3), 156-162.
- Pehlivan Erenbaş, S. (2021). *Erken Dönem Osmanlı Kroniklerinde Coğrafi Terimlerin Art ve Eş Zamanlı Dil İncelemesi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Prochazka-Eisl, G. (2021). Osmanlı Nesrinde Ekleme Şiirler: Sadece Süsleme ve Dekorasyon mu? (A. Karakaş, Çev.). *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, Yunus Emre'den Mehmed Akif'e Şiir Özel Sayısı.

ŞUARÁ ve MÜVERRİHİN: KÂTİP ÇELEBİ'NİN FEZLEKE'SİNDEKİ TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

- Prockazka-Eisl, G. (2018). *Şiirler Tarih Yazmak XVI. Yüzyılın Sonlarında Derlenen Bir Mecmu Örneğinde. 1(1), 32-49.*
- Şimşek, H. (2005). *Peçevî Tarihi (355b-364b, Zeyl 365a-393a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü).* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tosun, S. (2011). *Hâfız Ahmed Paşa Divanı ve İncelemesi.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türköz, E. (2020). *15. Yüzyıl Osmanlı tarihlerinde halk edebiyatı unsurları ve eğitsel iletiler.* Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yağcı, T. (2021). *Aşkî Mustafa Efendi'nin Medine Tarihi'nde Yer Alan Manzum Tanıklar.* Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Zübeyiroğlu, R. (1989). *Mecmu'âtü't-Terâcim Mehmed Tevfik Efendi.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Аңдатпа

Осман кезеңін қамтитын тарихи кітаптар саяси тарихты хронологиялық тәртіппен зерттеуге мүмкіндік бере отырып, мемлекеттің пайда болған кезеңіндегі социологиялық құрылым, мемлекеттің қызметі, экономикалық даму, қоғамның өмір салты, сондай-ақ әдеби орта туралы мәліметтер береді. Осы себепті Османлы тарихы тарихи зерттеулердің ең негізгі көздері болғанымен, бұл еңбектерде дерлік әлеуметтік ғылымдардың әрбір саласы үшін маңызды деректерді кездестіруге болады. Бұл мәтіндердің авторлары әдебиетпен, әсіресе поэзиямен тығыз байланысты болғандықтан, әдебиет тарихын зерттеуге септігін тигізетін деректер береді. Османлы тарихындағы оқиғалардың поэзиялық шығармаларға арқау болғандығы және бұл кітаптарда ақынның өмірбаяны және оның поэзиясы туралы мәліметтердің болуы тарих пен әдебиет сияқты екі саланы біріктіреді. Бұл зерттеуде классикалық әдебиет зерттеуінің басты әдебиет көзі ретінде прозалық османлы тарихы туралы жалпы негіз қалыптасады. Бұл тұрғыда әдеби материалы мол Қатип Челебидің «Фезлекедегі» тарихи жырлары; автор, еңбектің мазмұны және басты әдебиет көзі тұрғысынан қарастырылады. Шығармада анықталған өлеңдерге қатысты жанр, тақырып, өлең өлшемі т.б. ақпараттар кесте түрінде беріледі.

Кілт сөздер: Османлы хронологиясы, тарих, өлең, Катип Челеби, Фезлеке.

(Селин ЯВУЗ. АҚЫНДАР МЕН ТАРИХШЫЛАР: КАТИП ЧЕЛЕБИДІҢ «ФЕЗЛЕКЕДЕГІ» ТАРИХИ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕЛУІ)

Аннотация

Османские истории предоставляют информацию о социологической структуре периода, в который она возникла, о функционировании государства, экономическом развитии, образе жизни общества, а также о литературной среде. По этой причине, хотя османские истории являются самыми основными источниками исторических исследований, в этих работах можно встретить данные, важные почти для каждой области социальных наук. Эти тексты содержат данные, которые будут способствовать исследованию истории литературы, поскольку их авторы тесно связаны с литературой и особенно с поэзией. Тот факт, что событие в османской истории является материалом для поэта и поэзии, или что в этих книгах есть информация об истории поэта или поэзии, объединяет историю и литературу как две дисциплины, имеющие тесные отношения на общей основе. В этом исследовании будет построена общая структура прозы Османской истории как источника исследования классической литературы. В этом контексте исторические стихи в «Фезлеке» Катипа Челеби, имеющего богатый литературный материал; автор будет рассмотрен с точки зрения содержания, функции и источника. Выявленные в работе стихотворения и их жанровая, тематическая, размерная и т. д. информация будут представлены в табличной форме.

Ключевые слова: Османские хроники, история поэзия, Катип, Челеби, Фезлеке.

(Селин ЯВУЗ. ПОЭТЫ И ИСТОРИКИ: АНАЛИЗ ИСТОРИЧЕСКИХ СТИХОВ «ФЕЗЛЕКЕ» КАТИПА ЧЕЛЕБИ)

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Selin YAVUZ (%100)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.
